

Aniela Korzon

Poziom rozwoju społecznego młodzieży głuchej

Dojrzewanie społeczne jest jedną z głównych dziedzin rozwoju człowieka. Osiąganie przez jednostkę pełnej zdolności do współżycia i współdziałania z otaczającymi ludźmi dokonuje się w trakcie rozwoju społecznego. "Rozwój społeczny to jeden ze składników rozwoju psychofizycznego, obejmującego także rozwój fizyczny, umysłowy i emocjonalny" (Z. Skończyk 1977, s. 22). Rezultatem rozwoju społecznego jest uspołecznienie jednostki i osiągnięcie przez nią dojrzałości społecznej. Wskaźnikiem zaś dojrzałości społecznej jest gotowość i umiejętność orientowania się w różnych rodzajach działalności i zwyczajach grupy, odpowiednio duży wkład w wykonywaną pracę, przyjmowanie w rozsądny sposób odpowiedzialności i przystosowanie się do występujących w życiu społecznym ograniczeń bez utraty zadowolenia oraz odpowiedni udział w kontaktach społecznych.

Proces rozwoju każdego człowieka przebiega w otoczeniu społecznym, stąd wynika potrzeba przystosowania się jednostki do warunków środowiska społecznego. Jednostce o normalnym rozwoju psychofizycznym przystosowanie owe nie sprawia większych trudności. Nieco inaczej natomiast przebiega ten proces u jednostek z nieprawidłowościami w rozwoju psychofizycznym. Do jednostek tych zaliczamy między innymi osoby z uszkodzonym zmysłem słuchu.

Najpoważniejszą konsekwencją głuchoty są utrudnienia w przyswajaniu języka, co powoduje ograniczenia zakresu otrzymywanych informacji, a w konsekwencji - utrudnienia kontaktów społecznych oraz zrozumienia wielu sytuacji społecznych. Sporo autorów polskich i obcych (M. Grzegorzewska 1964; J. Baran 1981; T. Gałkowski 1976 ; P. Bosshard 1972; E. S. Levine 1960) omawiając problem dojrzałości społecznej głuchych i ich przystosowania podkreśla destruktywny wpływ wady słuchu na tę dziedzinę rozwoju osobniczego. Do ciekawych, a szczegółowych wniosków płynących z badań zaliczyć można następujące:

- średni iloraz uspołecznienia głuchych jest o około 20% niższy od normy ustalonej dla osób słyszących (Bradway 1937);
- poziom dojrzałości społecznej dzieci niedosłyszących jest wyższy dzięki ich większej sprawności językowej (Treacy);
- dojrzałość społeczna osób głuchych od wczesnego dzieciństwa jest mniejsza niż normalnie słyszących (Myklebust);
- wraz z wiekiem wolniej postępuje osiągnięcie odpowiedniego poziomu rozwoju społecznego (D. A. Evans 1975).

O rozwoju społecznym człowieka można mówić od wieku niemowlęcego, poprzez poniemowlęcy, przedszkolny, młodszy wiek szkolny oraz starszy wiek szkolny. O ile w pierwszych okresach rozwoju wpływ rodziny jest znaczący, o tyle w wieku kilkunastu lat wpływ rodziny dość gwałtownie maleje ze względu na takie m. in. aspekty, jak:

- kryzys autorytetu rodziców,
- konflikty młodzieży z rodzicami,
- osłabienie więzi emocjonalnej z rodzicami.

Klasa szkolna, a w przypadku młodzieży głuchej - dodatkowo grupa internatowa, stanowi środowisko społeczne, na gruncie którego rodzą się różne formy kontaktów społecznych, zasady postępowania i normy współżycia zbiorowego. Zjawiskiem powszechnym jest powstawanie samorządnych zespołów wśród młodzieży w starszym wieku szkolnym. Najczęściej wyróżniany-

mi typami małych nieformalnych grup rówieśniczych są najbliżsi przyjaciele, małe paczki i szersze grupy koleżeńskie. W tych to m. in. środowiskach kształtuje się osobowość młodego człowieka. W przypadku młodzieży głuchej jest to jeszcze bardziej znaczące, ponieważ młodzież ta od 6 roku życia przebywa w internacie, a do środowiska rodzinnego wraca na powrót stały dopiero w wieku 17 - 18 lat. W tym okresie życia młodzież głucha kończy zasadnicze szkoły zawodowe i po uzyskaniu kwalifikacji czeladniczych w wybranym przez siebie zawodzie rozpoczyna samodzielne, dorosłe życie.

Zaczyna się więc okres wymagający kierowania własnym postępowaniem i brania odpowiedzialności za siebie a często i za innych. Jak do tego życia młodzież jest przygotowana, a przede wszystkim, jak będzie umiała funkcjonować w szerszej niż zakład wychowawczy społeczności, decydować o jej m. in. poziom osiągniętego rozwoju społecznego. Uzyskanie odpowiedzi na wyżej postawione pytanie wymagało przeprowadzenia badań.

BADANIA WŁASNE

Głównym przedmiotem badań był poziom rozwoju społecznego młodzieży głuchej w starszym wieku szkolnym i porównanie go z poziomem reprezentowanym przez młodzież słyszącą w tym samym wieku. Grupa podstawowa (G) liczyła 133 osoby, tyleż samo młodzież słyszącą jako grupa kontrolna (S). Byli to uczniowie zasadniczych szkół zawodowych z terenu Krakowa.

W grupie 133 uczniów głuchych było 64 chłopców (48,1%) i 69 dziewcząt (51,9%), wśród młodzieży słyszącej - 59 chłopców (44,4%) i 74 dziewcząt (55,6%). Młodzież głucha pochodziła w 41,4% z rodzin robotniczych i 33,8% z rodzin chłopskich. Natomiast uczniowie słyszący byli głównie pochodzenia robotniczego (47,4%) i inteligenckiego (29,3%). Nieliczne grupy w obu zespołach pochodziły z rodzin robotniczo-chłopskich.

Dla większości młodzieży głuchej stałym miejscem zamieszkania była wieś (57,1%), dla młodzieży słyszącej - duże miasto (49,6%) i wieś (42,1%). Młodzież obu grup pochodziła w zasadzie z rodzin o prawidłowej postawie społeczno-moralnej: G - 83,5% rodzin, S - 87,2%. O negatywnej ocenie środowiska rodzinnego u 16,5% uczniów głuchych i u 12,8% uczniów słyszących zdecydowały takie nieprawidłowości, jak alkoholizm, rozbitcie rodziny, złe pożycie rodziców. Dość znaczne różnice wystąpiły w ocenie poziomu kultury rodzin badanej młodzieży. Rodziny głuchej młodzieży uzyskały głównie oceny dobre (46,6%) i dostateczne (36,1%), natomiast rodziny młodzieży słyszącej oceny bardzo dobre (27,8) i dobre (39,8%).

W badaniach zastosowano: wywiad, obserwację, analizę dokumentacji, a narzędziami były:

- a) Skala oceny uspołecznienia młodzieży A. Waszka,
- b) Skala dojrzałości społecznej E. Dolla.

Pierwsza z wymienionych - arkusz A. Waszka - składa się z 7 zakresów, mierzących kolejno:

- I. poczucie odpowiedzialności,
- II. umiejętność współdziałania, współpracy i współżycia,
- III. gotowość do udzielania pomocy innym,
- IV. aspiracje perfekcjonistyczne,
- V. stosunek do kultury,
- VI. umiejętność oceny człowieka,
- VII. poczucie humoru.

Dla każdego z tych zakresów ustalono oceny od 1 do 5 pkt. Najbardziej pożądane zachowanie bądź najwyżej oceniana cecha otrzymywała 5 punktów, najniższą ocenę stanowiła punktacja 1. Jeden uczeń mógł uzyskać maksimum 35 punktów, natomiast cały zespół (133 osoby) 4655 punktów. Korzystano z informacji 3 opiniodawców, ustalając ocenę, która była wymieniona co najmniej przez dwie osoby. Uzyskane w ten sposób wyniki pozwoliły nakreślić profil społeczny ucznia, a w przypadku badania wybranych grup - profil społeczny grupy.

Skala dojrzałości społecznej E. Dolla pozwoliła ustalić IDS (Iloraz dojrzałości społecznej) na podstawie ocen (punktacji) takich zakresów jak:

- ogólna zaradność,
- zaradność przy jedzeniu,
- zaradność przy ubieraniu się,
- lokomocja,
- umiejętność zajęcia się zabawą i pracą,
- umiejętność porozumiewania się,
- samodzielność,
- uspołecznienie.

WYNIKI BADAŃ POZIOMU ROZWOJU SPOŁECZNEGO

Zebrany na podstawie obserwacji i wywiadów materiał empiryczny zgrupowano według siedmiu składników zaproponowanych przez A. Waszka, a ujętych w ustalone przez niego stopnie. Wyniki liczbowe i procentowe przedstawiono w tabeli 1.

I. Poczucie odpowiedzialności

Poczucie to dotyczy stosunku wobec obowiązków i powinności i zależy od woli i wewnętrznej dyscypliny jednostki. Stosunek człowieka do przydzielonych mu zadań i obowiązków odgrywa znaczącą rolę w życiu zbiorowym.

Szczególnie istotne jest sumienne i rzetelne wypełnianie obowiązków przy braku kontroli zewnętrznej. Cecha odpowiedzialności dotyczy również wydającego polecenie, o czym mówi wyraźnie B. Suchodolski (1964). Pełnia poczucia odpowiedzialności kształtuje się w wieku dorastania - w tym okresie młodzież decyduje o wyborze zawodu, a w niedalekiej przyszłości o wyborze miejsca pracy, partnera życiowego itp.

Wyniki uzyskane przez młodzież głuchą wskazują na wyraźnie niższe poczucie odpowiedzialności. Młodzież głucha otrzymała 57,4% możliwych do zdobycia punktów, młodzież słycha-

Ocena uspołecznienia młodzieży głuchej i słyszącej
na podstawie Skali uspołecznienia młodzieży A. Waszka

Stopień nasilenia składowa	I		II		III		IV		V		VI		VII		Ilość ocen		Suma punktów	
	Grupa		Grupa		Grupa		Grupa		Grupa		Grupa		Grupa		G		S	
	G	S	G	S	G	S	G	S	G	S	G	S	G	S	G	S	G	S
PIERWSZY 1 punkt	14	13	21	12	16	4	26	3	26	7	17	1	10	1	130	41	130	41
DRUGI 2 punkty	74	32	58	58	82	48	88	52	104	80	80	34	64	48	275	176	550	352
TRZECI 3 punkty	120	135	153	129	177	198	138	171	108	123	162	174	165	183	341	371	1023	1113
CZWARTE 4 punkty	144	136	92	136	64	136	56	148	68	132	76	172	140	140	160	250	640	1000
PĄTY 5 punktów	30	125	45	75	5	25	10	50	10	60	15	70	10	60	25	93	125	465
Max. ilość dla jednego skład.: 665 pkt.	382	441	369	410	344	411	318	424	316	402	350	451	389	432	931	931	2468	2971
	57,4	66,3	55,5	61,6	51,7	61,8	47,8	63,7	47,5	60,4	52,6	67,8	58,4	64,9	Max. pkt. dla grupy: 4655			

I - Pocucie odpowiedzialności, II - Umiejętność współdziałania, współpracy i współżycia, III - Gotowość do udzielania pomocy innym, IV - Aspiracje perfekcjonistyczne, V - Stosunek do kultury, VI - Umiejętność oceny człowieka, VII - Pocucie humoru.

Średnia punktów dla grupy: G = 53%
grupy: S = 65,8%

sząca - 66,3%. Na wynik ten rzutują głównie punkty uzyskane za najwyższy (piąty) stopień nasilenia składnika uspołecznienia (G - 30 pkt., S - 125 pkt.). Są to jednostki, które wykazują dużą wytrwałość, energię, działają bez nakazów, głównie na podstawie własnej świadomości społecznej.

Na niskie wyniki stwierdzone w grupie głuchych wpływa niewątpliwie długoletnie zamieszkanie w internacie, gdzie przebywają stale pod opieką wychowawcy, który za nich decyduje, a zarazem stale kontroluje i egzekwuje wykonywanie poleceń. Potwierdzeniem powyższego wniosku są wyniki liczbowe dla oceny drugiego stopnia nasilenia składnika (2 pkt.), gdzie głusi otrzymali aż 74 punkty, a słyszący tylko 32. Charakterystyka tego stopnia (według A. Waszka) brzmi: "wykonuje czynności należycie jedynie w obawie przed kontrolą, wskutek czego wykazuje brak systematyczności".

II. Umiejętność współdziałania, współpracy i współżycia

Ponieważ każda jednostka jest członkiem jakiegoś zespołu, w którym żyje, powstaje więc więź przejawiająca się w zależności wzajemnej. Członek zespołu ma obowiązek wносить do grupy swoje własne wartości. Zespół wymaga od swoich członków współpracy i umiejętności współżycia. Wykonując cząstkowe zadania osiąga się wspólny dla wszystkich cel. Współpraca owa musi się opierać na wzajemnym zaufaniu i lojalności. Umiejętność współdziałania i współżycia pozwala jednostce na prawidłowe funkcjonowanie w grupie społecznej. Kształtowanie się takiej postawy realizuje się w toku rozwoju ogólnego jednostki, m. in. w związku z rozwojem umysłowym. Wzajemne powiązanie rozwoju umysłowego i społecznego zacznowią zauważa się zwłaszcza w rozwoju języka, który posługuje się symbolami intelektualnymi i jest również środkiem komunikowania się z innymi.

Procesy umysłowe zachodzące w toku indywidualnego myślenia mają orientację społeczną. Czy wobec tego wspomniane wcześniej trudności językowe głuchych powodują niższy poziom umiejętności współdziałania, współpracy i współżycia? Grupa G uzyskała łącznie 369 pkt. (55,5%), zaś grupa S - 410 pkt. (61,6%). Wyniki punktacji niskich (dla pierwszego i drugiego stopnia) są podobne w obu grupach. Różnice - na niekorzyść głuchych - zaznaczyły się dla ocen cztero- i pięciopunktowych. Młodzież słyszająca częściej niż głucha została scharakteryzowana jako ta, która "bardzo często solidarnie podejmuje zbiorowy wysiłek w akcji swego środowiska" (4 punkty) i "chętnie bierze udział w zbiorowych akcjach, przedkłada zbiorowe działania ponad indywidualne czynności, posiada łatwość dostosowania się [...] (5 punktów).

Niższe niż u słyszących wyniki młodzieży głuchej są niewątpliwie uwarunkowane wczesną utratą słuchu. Roy R. Grinker (1969, s. 9) zwraca uwagę na społeczną izolację głuchych, twierdząc iż jej przyczyną są trudności w porozumieniu się z otoczeniem. U głuchych można więc spodziewać się niedostatecznego wykształcenia takich cech, jak uczynność, życzliwość, chęć współdziałania. Przyczyny owego stanu mogą tkwić w zaburzeniach emocjonalnych, egocentryzmie oraz w zaburzeniach umysłowych.

III. Gotowość do udzielania pomocy innym

Każdy człowiek żyje w zbiorowości społecznej i aby właściwie w niej funkcjonować, musi realizować pewne jej wymagania; niektóre mają cechy czysto humanitarne - gotowość do udzielania pomocy oraz ofiarność na rzecz potrzebujących pomocy stanowi jedną z nich. Chodzi m. in. o umiejętność zdobywania się na takie reakcje uczuciowe, które pchałyby nas do pomocy w każdej chwili i sytuacji; wówczas jest to pomoc bezinteresowna - jednostka reaguje natychmiast na każdy nie-szczęśliwy wypadek drugiej osoby, na jej trudne położenie.

Jednostka zdolna do tego typu działania musi posiadać takie cechy, jak: współczucie, dobre serce, altruizm, ofiarność, uczucie macierzyńskie, wdzięczność, umiłowanie roślin, zwierząt.

Wyniki we wszystkich stopniach nasilenia tego składnika uspołecznienia są niekorzystne dla młodzieży głuchej - otrzymała ona więcej punktów dla stopni najniższych (dla stopnia 1: G - 16 pkt., S - 4 pkt., dla stopnia 2: G - 82 pkt., S - 48 pkt.) oraz małą ilość punktów dla stopni najwyższych (stopień 4: G - 64 pkt., S - 136 pkt., stopień 5: G - 5 pkt., S - 25 pkt.). Ogółem głusi uzyskali tylko 51,7% punktów, zaś słyszący - 61,8%. Tak więc dość liczna jest grupa głuchych, która "prawie nigdy nie udziela pomocy innym, jest raczej egoistą" (stopień 1) i "rzadko pomaga innym, przejawia w pewnym stopniu cechy egoistyczne" (stopień 2). Natomiast duża grupa młodzieży słyszącej "prawie zawsze stara się przychodzić z pomocą potrzebującym [...]" (stopień 4) oraz "bezinteresownie pomaga wszystkim w każdej sytuacji, wykazuje altruizm, ofiarność, współczucie [...]" (stopień 5).

Nieco niższy poziom gotowości do udzielania pomocy innym może być w przypadku głuchych spowodowany kilkuletnim zamieszkaniem w internacie. Wprawdzie sytuacja ta winna mobilizować do udzielania pomocy - jednak z drugiej strony, stereotypowe, powtarzające się sytuacje nie działają stymulująco na rozwój tego aspektu rozwoju społecznego. Działanie jednego dziecka na korzyść drugiego jest bowiem często podyktowane nakazem wychowawcy, a potem kontrolowane. Rzadziej występuje pomoc bezinteresowna, podyktowana uczuciami wyższego rzędu, np. koleżeństwem, przyjaźnią, miłością, wdzięcznością. Często spotykane u głuchych nastawienie "wszystko dla siebie" rodzi egoizm, dbanie głównie o własne wygody i interesy.

IV. Aspiracje perfekcjonistyczne

Aspiracje perfekcjonistyczne to dążenia, zamierzenia, życzenia dotyczące realizacji celów życiowych o określonym stopniu trudności. Rozróżniamy aspiracje edukacyjne, zawodowe, społeczne, rodzinne. Wszelkiego rodzaju aspiracje spełniają funkcję motywów działania. Ich rola w procesie rozwoju psychicznego dzieci i młodzieży jest bardzo duża. Hurlock (1960, s. 709) twierdzi, iż "dziecko, którego aspiracje są za wysokie w stosunku do zdolności staje się niepraktycznym idealistą i uważa się zawsze za jednostkę bez powodzenia, zaś dziecko, które stawia sobie aspiracje poniżej swych zdolności cechuje brak ambicji i do niczego ono w życiu nie dojdzie".

Jednym więc z ważnych zadań oddziaływania wychowawczego jest kształtowanie postaw realistycznych, które cechuje dostosowanie poziomu aspiracji do warunków osobistych, np. przez przekazywanie jednostce informacji wiarygodnych o jej warunkach osobistych, opartych na obserwacji zachowania, znajomości jej wytworów. A. Waszek proponuje najwyższą ocenę tym, którzy "wykazują silne i trwałe aspiracje, do doskonalenia siebie i swego środowiska, wykazują gotowość do podejmowania wysiłku oraz radość z osiągnięć w tym zakresie". Taką ocenę otrzymały tylko 2 osoby głuche i 10 osób słyszących. Znacznie większe różnice ujawniła również wysoka ocena 4-punktowa, którą otrzymało tylko 14 głuchych i aż 37 uczniów słyszących. Oceny niskie (2 pkt.) i bardzo niskie (1 pkt.) przeważają zdecydowanie w grupie głuchych. Ogółem głusi uzyskali 47,5% możliwych do zdobycia punktów, słyszący - 60,4%.

Przyczyn niskiego poziomu aspiracji perfekcjonistycznych u głuchych należy upatrywać w ich kalectwie, bowiem gdy chodzi o aspiracje zawodowe i edukacyjne, to możliwości tej grupy ludzi są ograniczone. W większości przypadków kończą oni bowiem wykształcenie na poziomie szkoły zawodowej. Tylko niewielu decyduje się na dalszą naukę.

Również ich aspiracje społeczne są ograniczone. Tylko bardzo nieliczni przedstawiciele społeczności głuchych działają w różnego rodzaju organizacjach społecznych (poza Polskim Związkiem Głuchych) i osiągają tam odpowiednią pozycję.

V. Stosunek do kultury

Stopień rozwoju kulturalnego jednostki odzwierciedla się głównie w jej zachowaniu i postępowaniu w codziennym życiu. Przedstawiciele UNESCO przyjęli, że kultura to nie tylko świat przedmiotów, nie dziedzina, ale sposób bycia i działania, zarówno zbiorowego, jak i indywidualnego. Górski określa bardzo szeroko stosunek człowieka do kultury twierdząc, że "kultura to człowiek cały, jego sposób życia, myślenia, potrzeby, jego codzienna sfera myśli, jego naczelne dążenie duchowe. Natomiast uczestnictwo w kulturze należy traktować jako przygotowanie do aktywnego, twórczego, bogatego wewnątrznie życia" (1965, s. 182). Obejmuje ono dwa aspekty: a) obcowanie z dziełem sztuki, b) czynne uprawianie sztuki.

Przy ocenie tego aspektu rozwoju społecznego brano pod uwagę wszystkie czynniki wykazujące stosunek młodzieży do kultury; od zachowania się przy jedzeniu i ubierania się, do mieszkania, przestrzegania zasad higieny, wyrobienia towarzyskiego, zainteresowania intelektualnego, artystycznego, stosunku do ludzi i dzieł sztuki.

I w tym aspekcie rozwoju społecznego młodzież głucha uzyskała ogólnie niższe wyniki: G - 316 pkt. (47,5%), S - 402. pkt. (60,4%). Grupa 26 uczniów głuchych (19,5% badanych) wykazuje znikomą wrażliwość na treści kulturalne, brak harmonii w ubraniu, nie przestrzega zasad higieny, jej zainteresowania kulturalne i artystyczne są prawie żadne. U słyszących taką ocenę otrzymało tylko 7 osób. Ocenę najwyższą uzyskało zaledwie 2 głuchych i aż 12 słyszących, Grupa głuchych zdobyła ogółem 316 pkt. (47,5%), zaś grupa słyszących 402 pkt. (60,4%).

Niższy stopień rozwoju kulturalnego głuchych stanowi niewątpliwie konsekwencją tej wady. Wrażliwość na treści kulturalne jest bowiem uwarunkowana pełnym ich odbiorem. Brak słuchu upośledza odbiór tych treści, które stanowią część akustyczną (np. w audycjach radiowych czy telewizyjnych osoba głucha traci komponent akustyczny). Również te treści, które są oparte o odbiór wzrokowy (np. książki) są zubożone lub niezrozumiałe ze względu na niewielki zasób słownictwa. Dla głuchych nie jest dostępny język sztuki teatralnej ani dźwięk filmów. Ma to wpływ na niski poziom zainteresowań intelektualnych oraz zaburzony stosunek do ludzi i dzieł sztuki. Destruktywny wpływ braku słuchu zaznaczył się również w ocenie zachowania przy jedzeniu i wyrobienia towarzyskiego. Nie kontrolowane słuchem zbyt głośne zachowanie się głuchych jest często przyczyną nieporozumień w środowisku nie znającym przyczyn takiego zachowania. Zastosowanie aparatów słuchowych i dostarczenie tą drogą informacji o bodźcach akustycznych wywołanych głośnym zachowaniem może pomóc wielu osobom z wadami słuchu, nawet posiadającym minimalne resztki słuchowe.

VI. Umiejętność oceny człowieka

Człowiek uspołeczniony wykazuje między innymi umiejętność oceny drugiego człowieka, głównie ze względu na jego wartości wewnętrzne. Składnik ten określa postawę badanego wobec ludzi i to, czy uznaje on cudze wartości, rozumie cudze zyczenia, nadzieje, cierpienia, czy umie szanować cudze potrzeby, czy też cechuje go egoizm i egocentryzm. Na jego podstawie kształtują się harmonijne stosunki członków zespołu, atmosfera dla współdziałania i współżycia. Ktoś, kto posiada wysoki poziom umiejętności oceny człowieka, potrafi wyobrazić sobie sytuację i ocenić właściwą wartość drugich osób. Stara się być tolerancyjnym dla ich przekonań i opinii i stąd szybko nawiązuje kontakty z innymi ludźmi.

Uzyskane wyniki wykazały, iż jest to drugi, po aspiracjach perfekcjonistycznych, składnik uspołecznienia, w którym zaznaczyły się największe różnice między młodzieżą głuchą i słyszącą. Grupa głuchych otrzymała zaledwie 350 pkt. (52,6%), zaś grupa słyszących - 451 - pkt. (67,8%). Tylko 1 uczeń słyszący otrzymał najniższą ocenę, natomiast w grupie głuchych było takich osób 17 - są to ci, których cechuje silnie rozwinięty egocentryzm, obojętnie ustosunkowują się do życzeń, cierpień i potrzeb innych ludzi, w tym również kolegów. Równie niską dwupunktową ocenę otrzymało 40 głuchych i tylko 17 osób słyszących.

Natomiast najwyższą ocenę przypisano zaledwie 3 głuchym i aż 14 słyszącym. Jest to niestety nieliczna grupa badanych, która umie dostrzegać istotne wewnętrzne wartości swoich kolegów, cechuje ich życzliwa postawa wobec cudzych potrzeb i opinii oraz delikatność uczuć.

Niskie wyniki głuchych mogą wynikać z poziomu ich myślenia, który pozostaje długo na etapie myślenia konkretno-obrazowego. Niedostateczny poziom umiejętności oceny człowieka jest też wynikiem braku myślenia abstrakcyjnego, nieumiejętności wyciągania odpowiednich wniosków i braku zdolności krytycznego oceniania.

Trudności w określaniu społecznych cech człowieka wpływają na umiejętność ogólnej oceny człowieka, są wynikiem bardzo ubogiego zasobu słownictwa, szczególnie zaś pojęć abstrakcyjnych, np. takich, jak uczynny, sprawiedliwy, koleżeński. Nadto rozumienie cudzych życzeń, cierpień, nadziei, wymaga delikatności uczuć, tolerancji w stosunku do ludzi. Głusi w związku z dominacją percepcji wzrokowej dostrzegają głównie cechy zewnętrzne, nie doceniają zaś wartości wewnętrznych drugiego człowieka.

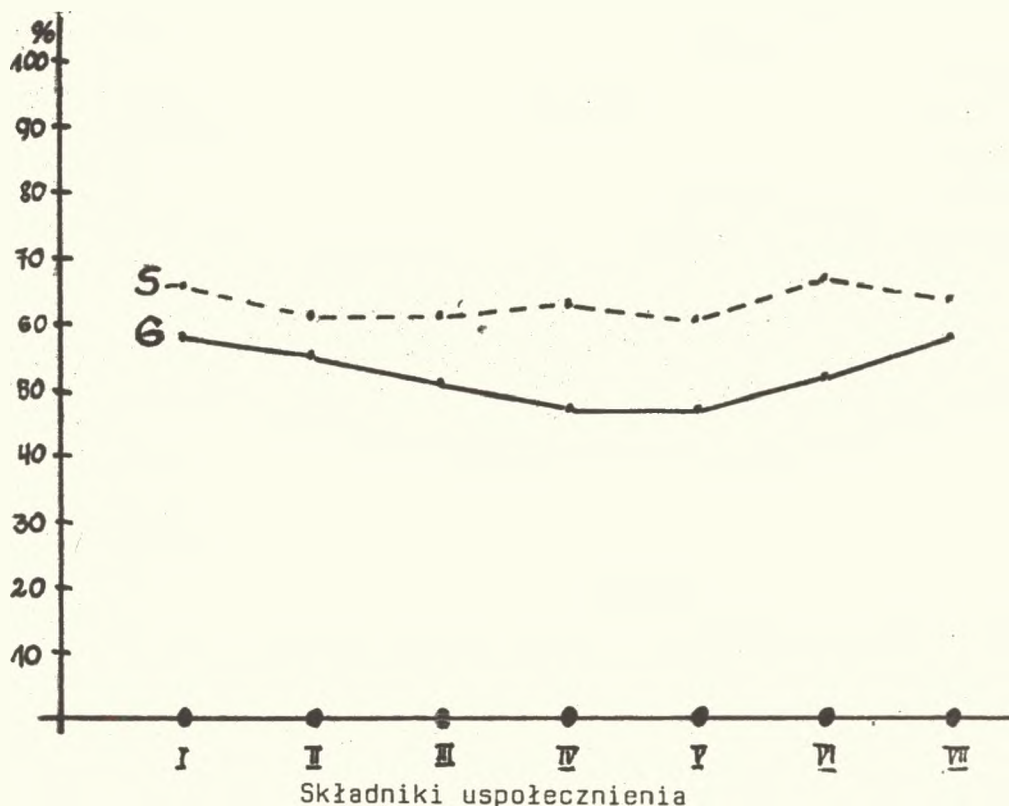
VII. Poczucie humoru

"Humor - według W. Okonia (1981, s. 100) - to zdolność dostrzegania zabawnych stron życia, dążność do ujawniania sprzeczności między rzeczywistym charakterem rzeczy i zdarzeń a ich zewnętrzną prezentacją". Kto posiada poczucie humoru przekształca sytuacje pełne napięcia na odmienne, a nawet wesołe. Umie stworzyć przyjazną atmosferę do pracy i współżycia, szafując dowcipem i satyrą udowadnia swoje umiejętności podpatrywania komicznych stron życia i sytuacji. Wszystko to stwarza pogodny nastrój i sprzyja dobremu samopoczuciu.

Ten zakres rozwoju społecznego nie wykazał zbyt dużych różnic między badanymi grupami. Różnica na niekorzyść głuchych wynosi bowiem tylko 43 pkt. Głusi osiągnęli ogółem 58,4% punktów, słyszący - 64,9%. Różnice wystąpiły na najniższym (10 uczniów głuchych, 1 słyszący) i na najwyższym poziomie (2 głuchych, 12 słyszących). Pierwsi są osobami ponurymi, rzadko zdobywają się na uśmiech lub humor, drudzy natomiast odznaczają się silnym poczuciem humoru, zdrowym dowcipem, pogodą umysłu.

Można sądzić, iż każda z grup ma własne środowisko, w którym dobrze się czuje i z którym ma dobry kontakt. W przypadku głuchych dowcip na pewno nie będzie miał charakteru słownego i będzie to dowcip mimiczno-gestykulacyjny lub sytuacyjny, w którym głucha jednostka może wykazać całość odbieranych zjawisk.

Wyniki zebrane przy pomocy skali oceny uspołecznienia młodzieży pozwoliły nakreślić profil społeczny badanej grupy.

We wszystkich siedmiu składnikach młodzież głucha uzyskała niższe wyniki. Największe różnice na niekorzyść młodzieży głuchej dają się zauważyć w odniesieniu do następujących składników:

IV. aspiracje perfekcjonistyczne: G - 47,8%, S - 63,7%, różnica: 15,9%;

VI. umiejętność oceny człowieka: G - 52,6%, S - 67,8%, różnica: 15,2%;

V. stosunek do kultury: G - 47,5%, S - 60,4%, różnica 12,9%.

Natomiast nieznaczne różnice między głuchymi i słyszącymi zanotowano odnośnie składników:

II. umiejętność współżycia, współdziałania i współpracy: G - 55,5%, S - 61,6%, różnica: 6,1%.

VII. poczucie humoru: G - 58,4%, S - 64,9%, różnice: 6,6%.

Drugim źródłem informacji na temat uspołecznienia badanych była skala dojrzałości społecznej E. Dolla. Średni iloraz dojrzałości społecznej głuchych wyniósł 90,5, natomiast młodzieży słyszącej 114,4. Różnica między nimi jest statystycznie znacząca. Szczegółowe wyniki w poszczególnych sferach sprawności społecznej ujawniły, iż największe różnice na niekorzyść młodzieży głuchej wystąpiły w zakresie: umiejętności porozumiewania się, samodzielności i uspołecznienia.

PODSUMOWANIE

Prezentowane wyniki badań w sposób jednoznaczny ukazują młodzież głuchą w gorszym świetle niż słyszącą. Jej poziom rozwoju społecznego jest niższy niż u uczniów pełnozmysłowych w tym samym wieku. Dotyczy to wszystkich składników uspołecznienia proponowanych przez A. Waszka oraz wszystkich sfer sprawności społecznej skali E. Dolla. Należy tu jednak zaznaczyć, że głuchota nie ma tu wpływu bezpośredniego, lecz pośredni przez takie jej konsekwencje, jak: zaburzenia mowy, myślenia, sfery emocjonalnej i poznawczej oraz inne.

Z powyższego wniosku wypływają określone zadania rewalidacyjne, z których głównym winno być usprawnienie mowy i procesów poznawczych, takich jak spostrzeganie i pamięć oraz ćwiczenie sprawności społecznych przede wszystkim w zakresie kierowania własnym postępowaniem, zainteresowań i socjalizacji. Autorzy amerykańscy (R. G. Stoker, J. H. Spear 1984) zwracają uwagę na fakt, iż głucha jednostka ma te same co słysząca potrzeby, wymagania i pragnienia. Należy zatem przede wszystkim brać pod uwagę jej indywidualność jako człowieka, a dopiero potem jej uszkodzenie zmysłu słuchu. To twierdzenie wyznacza niejako określone postępowanie osób zdrowych w stosunku do głuchych.

Według E. S. Levine (1960, s. 41) jednostka głucha dla osiągnięcia dojrzałości społecznej potrzebuje:

- a) wstępnych informacji o zwyczajach i tradycjach społecznych;
- b) bogatego doświadczenia dla wprowadzenia tych informacji w życie;
- c) dostatecznych możliwości odczucia różnorodnych więzi społecznych i międzyludzkich;
- d) postaw, które pobudziłyby ją do poszukiwania takich doświadczeń;
- e) zdrowej struktury psychicznej będącej podstawą zdrowej, zrównoważonej motywacji.

Osiągnięcie zaś odpowiedniego poziomu rozwoju społecznego jest niewątpliwie warunkowane wieloma różnorodnymi czynnikami, wśród których na czoło wysuwa się właściwe oddziaływanie pedagogiczne.

BIBLIOGRAFIA

1. Baran J., Rozwijanie mowy uczniów głuchych w procesie dydaktycznym klas V - VIII, Warszawa 1981, WSiP.
2. Bosshard P., Der Taubstumme, G. Schindele Verlag Neuburgweier, Karlsruhe 1972.
3. Evans D. A., Experiential deprivation: Unresolved factor in the impoverished socialization of deafooschool children in residence., American Annals of the Deaf. 1975, vol. 120.
4. Gałkowski T., Kunicka-Kaiser I., Smoleńska J., Psychologia dziecka głuchego, Warszawa 1976, PWN.
5. Grinker Roy R., The Problem of Deafness and Mental Illness. (w:) Psychiatric Diagnosis, Theraphy and Research on the Psychotic Deaf, Washington 1969.
6. Grzegorzewska M., Wybór pism, Warszawa 1964, PWN.
7. Hurlock E., Rozwój dziecka, Warszawa 1960, PW..
8. Levine E. S., Psychology of Deafness, Columbia University Press, New York 1960.
9. Okoń W., Słownik pedagogiczny, Warszawa 1981, PWN.

10. Skorny Z., Proces socjalizacji dzieci i młodzieży, Warszawa 1977, WSiP.
11. Stoker R. G., Spear J. H., Hearing Impaired Perspectives on Living in the Mainstream, Volta Review, 1984, vol. 86, nr 5.
12. Suchodolski B., O demokratyczny typ człowieka przyszłości, "Ruch Pedagogiczny" 1964, nr 1.
13. Waszek A., Pomiar stopnia uspołecznienia dzieci i młodzieży, "Chowanna" 1965, nr 3.